

KOMENTARI OT-OPTIMA TELEKOM d.d.
(dalje u tekstu: Optima ili OT)

za javnu raspravu
Analize veleprodajnih tržišta širokopojasnog pristupa internetu

Ovim putem OT-Optima Telekom d.d. (dalje tekstu: Optima ili OT) sukladno čl. 22. Zakona o elektroničkim komunikacijama, dostavlja svoje komentare na objavljene prijedloge Odluka Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije (dalje u tekstu: HAKOM) za analize veleprodajnih tržišta širokopojasnog pristupa internetu - tržišta veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi (dalje u tekstu: tržište 4) i tržišta veleprodajnog širokopojasnog pristupa (dalje u tekstu: tržište 5) kojim se trgovačkom društvu Hrvatski Telekom d.d. (dalje u tekstu: HT), kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na predmetnim mjerodavnim tržištima, određuju regulatorne obveze (obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, obveza nediskriminacije, obveza transparentnosti, obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva te obveza računovodstvenog razdvajanja), kao i na prijedlog Odluke kojim se mijenja regulatorna obveza zabrane sprječavanja ulaska na tržište ili ograničavanja djelotvornog tržišnog natjecanja naplaćivanjem pre niskih cijena usluga određena HT-u na tržištu maloprodaje širokopojasnog pristupa Internetu. Komentari Optime usmjereni su prvenstveno na sljedeće:

A) Podjela Republike Hrvatske na dva područja prema području pokrivanja MDF-ova: područje tipa 1 i područje tipa 2

B) Modeli skraćivanja petlje - FTTN i FTTC koncept

C) Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

1. Uvođenje jedinstvenih sučelja za povezivanje NGN mreža
2. Razlika u području tipa 1 i tipa 2
3. Usklađivanje sa propisima RH
4. Osnovna razina SLA - održavanje postojeće mreže
5. Povezivanje sa HT-om putem pristupnih vodova operatora korisnika

D) Obveza nediskriminacije

1. Razlika u području tipa 1 i tipa 2
2. Usklađivanje svih veleprodajnih ugovora
3. Replikacija promotivnih akcija

E) Obveza transparentnosti

1. Ujednačavanje regulacije i izmjena standardnih ponuda HT-a ex offo
2. Prikazivanje svih aktivnosti u pojedinom procesu - UML dijagram
3. Postupak prisilne naplate

F) Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

1. Hitna primjena troškovno orijentiranih cijena HT-a za usluge ULL i BSA
2. Određivanje cijena na komercijalnoj osnovi

G) Prijedlog odluke o izmjeni Analize tržišta maloprodaje širokopojasnog pristupa internetu

A) Podjela Republike Hrvatske na dva područja prema području pokrivanja MDF-ova: područje tipa 1 i područje tipa 2

U predloženim dokumentima Analiza tržišta 4 i 5, u cilju poticanja ulaganja u nepokretnu pristupnu mrežu na područjima u kojima postoji slabiji komercijalni interes za ulaganja u pristupnu mrežu (Poglavlje 7 analize tržišta 5), odnosno u područjima u kojima alternativni operatori uopće ili gotovo uopće ne nude usluge krajnjim korisnicima na temelju izdvojene lokalne petlje, kako to navodi HAKOM (Poglavlje 7 analize tržišta 4), predlaže se na temelju lokacija glavnih razdjelnika (MDF-ova) podjela RH na dva tipa zemljopisnih područja - područje tipa 1 i područje tipa 2. U područje tipa 2 svrstane su sve lokacije MDF-a korištenjem slijedećih kriterija: manje od 700 aktivnih linija na MDF-u ili u postotku većem od 50% „ruta“ koje pripadaju pojedinom MDF-u, a koje su dulje od 2,5 km, sa izuzetkom da se na MDF koji spada u područje tipa 2 i u kojem je kolociran operator korisnik (ULL) primjenjuje regulacija iz područja tipa 1, osim u slučaju da se „FTTN“ načinom skraćivanja petlje ne zahvati više od 10% aktivnih linija operatora korisnika na MDF-u koji spada u područje tipa 2.

Uvodno, ističemo kako su Analizama tržišta određeni kriteriji za podjelu na područja, bez davanja ikakvih obrazloženja kako su isti postavljeni i čime se HAKOM vodio pri određivanju istih, a što je neophodno za kvalitetnu pripremu komentara i mogućnost provjere opravdanosti uvođenja ublažene regulacije na oba tržišta. Nastavno na predložene kriterije za podjelu RH na područja tipa 1 i 2 s ciljem „ublažavanja regulacije radi poticanja ulaganja na u područjima u kojima postoji slabiji komercijalni interes“, zaključujemo kako nemamo jasnu sliku odnosno dovoljno podataka da bi uopće mogli nedvojbeno utvrditi ispunjavaju li zadani kriteriji svoju svrhu. Prema tome, a s obzirom na izvršenu analizu dostavljenih MDF-ova te primjenu neprihvatljivih i/ili nedovoljno jasnih kriterija, podjela na područja na temelju glavnih razdjelnika (MDF-ova) jest netransparentna, podložna različitim tumačenjima te stoga rizična.

Optima drži kako kriterij: „*broj aktivnih linija po MDF-u manji od 700*“ nije prihvatljiv iz razloga što isti nije pokazatelj neizgrađenosti mreže ili pokazatelj ulaganja u pristupnu mrežu odnosno pokazatelj neupotrebljivosti mreže za pružanje širokopojasne usluge. Isto argumentiramo na slijedećem primjeru: MDF sa ukupno 600 izvoda koji imaju maksimalnu duljinu parice od 1 km, koji povezuju 600 aktivnih korisnika širokopojasnih usluga bi prema ovom kriteriju bio smješten u područje tipa 2 sa primjenom „ublažene regulacije“. Slijedom toga ne samo da je nejasna primjena predmetnog kriterija od strane HAKOM-a (zašto navedeni broj i zašto baš 700 aktivnih linija po MDF-u?), već ista nije uopće argumentirana jer nemamo mogućnost provjere u postavljanju tog kriterija, općenito kao broja aktivnih linija.

Smatramo da bi kriterij koji ukazuje na (ne)kvalitetu mreže odnosno (ne)sposobnost da se putem iste isporučuje širokopojasne usluge, trebao biti izravno vezan uz informacijsku propusnost pristupne mreže, odnosno u ovom slučaju frekvencijsku propusnost parica na pojedinom zemljopisnom području i tehnologiji koja će se primijeniti pri izgradnji aktivne pristupne mreže, a koji bi trebali biti kriteriji za poticanje skraćivanja petlje odnosno ulaganja u izgradnju pristupne mreže koja bi osigurala kvalitetu odnosno sposobnost, dovoljnu za pružanje širokopojasnih usluga.

Svakako da je kriterij o duljini „rute“ na tom tragu, ali je i taj kriterij u potpunosti netransparentan za operatore korisnike i stoga neprihvatljiv s obzirom da je „ruta“ definirana kao udaljenost pojedinog tzv. sectiona od pripadajućeg MDF-a, pri čemu se section definira kao dio ulice od jednog raskršća do drugog te se na svakom sectionu za koji se računa pripadajuća ruta nalazi minimalno jedan korisnik kojeg je potrebno spojiti na pripadajući MDF. Jedna ruta se može sastojati od samo jednog sectiona (za korisnike koje su blizu MDF-a), ali i od više sectiona (u situacijama kad je potrebno povezati jako udaljene korisnike).

Drugo definirani kriterij, odnosno sam postotak - više od 50% „ruta“, također ne smatramo argumentiranim, odnosno nejasno je zašto baš 50%, s obzirom da postoje MDF-ovi i sa 3000 ili više aktivnih parica, gdje je recimo 40% parica dulje od 2,5 km, a prema ovom kriteriju ne bi se potaknulo ulaganje u skraćivanje petlje ili izgradnju pristupne širokopojasne mreže, a potencijalno 1200 korisnika ne može koristiti širokopojasne usluge, dok bi npr. za MDF sa 500 aktivnih parica i od toga 60% udovoljava navedenom kriteriju (dulje od 2,5 km), isto predstavljalo dodatno ulaganje koje bi se poticalo za 300 korisnika.

Ukoliko se pak i osvrnemo na podjelu MDF-ova u područja tipa 1 i tipa 2 koja nam je dostavljena po pojedinom MDF-u, možemo zaključiti kako ista nije vođena niti postavljenim kriterijima koji su gore definirani. Npr. 19 kolokacija koje su kategorizirane u područje tipa 2 - neke ne zadovoljavaju niti kriterij manje od 700 aktivnih parica, a sve ne zadovoljavaju drugi kriterij, bar prema uzorku aktivnih linija koje imamo spojene u vlastitu pristupnu mrežu te gušenjima na parici, više od 50% parica dulje od 2,5 km. Naravno, govorimo o duljini parica, a ne o „rutama“ jer te podatke zapravo nemamo. Na primjer, Optima na MDF-u 7 i 12 iz Područja tipa 2, ima preko 700 aktivnih parica, a prema uzorku od 27% do 44% penetracije imamo svega 7-23% parica duljih od 2,5km, stoga dovodimo u pitanje točnost podataka koji se predlažu kao kriterij za razgraničenje u područja tipa 1 i 2. Stoga bi u svakom slučaju bio bolji kriterij gustoća stanovnika.

Opreza radi, Optima se također osvrće i na izuzetak od pravila te mogućnost primjene FTTN načina skraćivanja lokalne petlje i prihvatljivosti da 10% korisnika bude ipak izdvojeno. Prije svega nije jasno zašto 10%, a kada je već i predloženo 10% to zapravo može u jednom slučaju značiti manje ili više korisnika, no operator korisnik ima dvije opcije - ili pratiti HT te ulagati u novu pristupnu opremu, ili ne pratiti HT, koristiti BSA pa ulagati u novu modemsku opremu. U oba slučaja operator korisnik je prisiljen na dodatna ulaganja bez da pritom ima koristi, što nikako nije prihvatljivo. Ako operator korisnik nije spreman u tom trenutku na predmetna ulaganja, HT izravno može preuzeti 10% korisnika na MDF-ovima iz područja tipa 2.

Ukoliko se pak uzme u obzir činjenica da „**HT još uvijek ima 100% udjela na tržištu i nije vjerojatno da će se to promijeniti u razdoblju na koje se odnosi ova analiza tržišta**“, a što je HAKOM utvrdio u prijedlogu Analiza tržišta 4 i 5¹, kao i u mišljenju HAKOM-a „**da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima**“² Slijedom navedenog, postavlja se pitanje opravdanosti promjene u regulaciji predmetnih tržišta na način da se na nekim nejasno definiranim zemljopisnim područjima RH, HT-u određene regulatorne obveze ublažavaju u toj mjeri da najmanje 2 godine radi što hoće tj. kako to HAKOM predlaže - pruža veleprodajne usluge putem FTTH tehnologije ostalim igračima na tržištu po komercijalnim, nediskriminirajućim i transparentnim uvjetima te gasi već odobreni pristup i radi rekonfiguraciju pristupne mreže pod uvjetima koji u analizi tržišta nisu navedeni (samo HT-u poznati) i u prekratkim rokovima. Dodatno, ukoliko pak uzmemo u obzir i naprijed utvrđenu činjenicu da u većini slučajeva HT već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, dok „povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture“³, nema osnove za ublažavanjem regulacije isključivo radi poticanja značajnijeg ulaganja i modernizacije pristupne mreže.

Ublažena regulacija bi se eventualno stoga mogla provoditi na područjima gdje će HT doslovno kopati i graditi novu mrežu. Naime, kontradiktoran je zaključak HAKOM-a da će ublažavanje

¹ str. 54 Analize tržišta 4, str. 56 Analize tržišta 5

² str. 43 Analize tržišta 4 i 5

³ str. 43 Analize tržišta 4 i 5

regulacije na nekim područjima potaknuti značajnija ulaganja, a da ta ista područja nisu komercijalno atraktivna. Zemljopisna područja koja nisu komercijalno atraktivna mogu biti samo predmet izgradnje putem natječaja davanjem državnih potpora, a što HAKOM i čini provođenjem druge faze programa razvoja interneta i širokopojasnog pristupa internetu na područjima od posebne državne skrbi, brdsko-planinskim područjima i na otocima.

Uzimajući u obzir sve do sada navedeno, Optima drži kako postoji opravdana bojazan da će se iz razloga nedovoljno konkretnog utvrđivanja komercijalno neatraktivnih zemljopisnih područja, poticati ulaganje u razvoj FTTH tehnologija na područjima koja su zapravo komercijalno atraktivna i to bilo kao rubni dijelovi gradova bilo kao dijelovi većih gradova (npr. MDF 21, 25, 54 Područje tipa 2), a na kojima će se primjenjivati ublažena regulacija umjesto dosadašnje. Ukoliko pak uzmemo u obzir da je HT izgradio FTTH pristupnu mrežu temeljenu na GPON-u u već 100.000 zgrada (sastanak u HAKOM u travnju 2013. vezan uz izmjenju regulatornog okvira za izgradnju FTTH) dakle u urbanim područjima RH, za koje alternativni operatori u cijelosti ne znaju, razvidno jest da se podjela na područja ne može temeljiti samo na lokaciji MDF-ova jer takova podjela može rezultirati time da pojedina komercijalno atraktivna područja u kojim već postoji izgrađena FTTH GPON mreža budu izuzeta iz područja tipa 1 odnosno pokrivena blažom regulacijom. Slijedom navedenog, Optima opetovano ističe, i to nakon skoro 4 godine od ograničavanja pilot projekta HT-a, problem utvrđivanja zatečenog stanja i nužnost uvida, ne samo regulatora, već i ostalih igrača na tržištu gdje i do kuda je to HT došao sa uvlačenjem optike (postavljanje ormarića u zgradu ne znači i da je HT provukao optiku do zgrade, a kamoli po zgradi).

I na kraju moramo zaključiti, a s obzirom na neosporno utvrđeno jačanje položaja HT-a provlačenjem svjetlovodnih kabela kroz već izgrađenu pristupnu mrežu, kako je radi osiguravanja djelotvornog tržišnog natjecanja, u cijelosti nužno odbaciti podjelu na područja na temelju pokrivanja postojećih MDF-ova uz primjenu ublažene regulacije. Optima drži neophodnim zadržati dosadašnju jasnu, nedvojbenu i strogu regulaciju na oba veleprodajna tržišta i pripadajuće maloprodajno tržište, uz pojačani nadzor i kontrolu poštivanja svih regulatornih obveza od strane HT-a, a sve radi nastavka daljnje liberalizacije tržišta elektroničkih komunikacija u RH. Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi se regulacija izgradnje svjetlovodne distributivne mreže trebala provoditi kroz Pravilnik o svjetlovodnim distribucijskim mrežama te Pravilnik o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme, uz obvezu HT-a na replikaciju ponuda operatorima korisnicima. U protivnom će doći do istiskivanja operatora korisnika iz tržišta predmetnih usluga koje se temelje na postojećoj arhitekturi mreže, a neće biti niti prilike za ravnopravnu utakmicu - alternativni operatori da nude usluge na novoj arhitekturi mreže pri čemu dominantni operator ima početnu prednost. Bez obzira na nastojanja regulatora da stvori uvjete što bržeg razvoja mreža nove generacije i usluga koje se temelje na tehnologijama nove generacije, držimo da se cilj regulacije ne smije ostvariti na način da se stimulira samo jednog, i to dominantnog operatora, pri čemu se alternativni operatori istiskuju s tržišta.

B) Modeli skraćivanja petlje - FTTN i FTTC koncept

U predloženim dokumentima Analiza tržišta 4 i 5, HAKOM nije ni FTTN ni FTTC koncept skraćivanja petlje jasno specificirao sa uvjetima korištenja istih, i to tehničkim, operativnim, komercijalnim. S obzirom da su ti koncepti do sada samo razmatrani u raznim varijantama u sklopu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, kroz analizu tržišta nije zaključeno koji se uvjeti točno primjenjuju prilikom skraćivanja lokalne petlje i kakve to posljedice ima na ULL odnosno u konačnici i na BSA. Drugim riječima, HAKOM se nije pozvao na neku specifikaciju ili specificirao u analizi koncept FttN i FttC, osim suštinskog definiranja njihovih pojmova, a što je prema Djelomičnom rješenju Vijeća HAKOM-a (KLASA: UP/I-344-01/12-05/10, URBROJ: 376-12/VŠ-12-8 (MW)) od 18. srpnja 2012. godine, kojim

je odbijen zahtjev HT-a za izmjenom Standardne ponude HT-a za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji (dalje u tekstu: SP RUO) u svezi uvođenja FTTN čvora, trebalo biti kroz analizu tržišta utvrđeno.

Podsjetimo, HT je u svom prijedlogu izmjenom predložio uvođenje nezavisnog FTTN čvora dok su alternativni operatori istaknuli kako im FTTC koncept skraćivanja petlje predstavlja prihvatljivije rješenje iz razloga što se istim osigurava kontinuitet rada operatora na cjelokupnom području centralne lokacije, bez potrebne migracije na neko zamjensko rješenje i ukidanja već ostvarenog pristupa, već bi operator nastavio pružati usluge vlastitim krajnjim korisnicima s postojeće lokacije. HAKOM je u obrazloženju naprijed citiranog djelomičnog rješenja utvrdio da izmjene koje je HT predložio u tom postupku „suštinski mijenjaju postojeće regulatorne obveze“ (određene analizom iz 2009) te „ih je stoga potrebno **detaljno** razraditi kroz novi postupak analize mjerodavnog tržišta kojeg je HAKOM već započeo 04. srpnja 2012.g.“ Neovisno o ovom zaključku, HAKOM je analizirajući HT-ov prijedlog zaključio da bi prihvaćanjem takvog koncepta (FTTN koncepta), HT povrijedio regulatornu obvezu nediskriminacije te regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, osobito što bi ukidanje već ostvarenog pristupa moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time i do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište. Stoga HAKOM zaključuje da HT ne smije ukinuti već odobreni pristup osim ako se operatori međusobno ne dogovore o nekom obliku migracije, a u slučaju da nema dogovora između operatora, HT je obavezan najaviti operatorima korisnicima i HAKOM-u najmanje 5 godina unaprijed detaljan plan potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, kako bi se ostavilo dovoljno vremena operatorima da isplaniraju alternativni pristup do krajnjeg korisnika. Uvažavajući napore regulatora da ublažavanjem regulatornih obveza potakne ulaganje dominantnog operatora u mreže nove tehnologije, držimo da takovo rješenje ne smije ići na štetu alternativnih operatora, na način da se iste istiskuje sa tržišta.

Mišljenja smo da se rekonstrukcija mreže skraćivanjem petlje može postići primjenom FTTC koncepta, a da se pritom ne ugrozi postojeća razina razvoja tržišta i tržišne utakmice. Čak je i sam HAKOM, razmatrajući zamjenjivost usluga na strani potražnje na veleprodajnoj razini na tržištu 4, zaključio kako je usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju FTTC rješenja zamjenska usluga usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice⁴. Pritom navodeći kako je HT u ožujku 2013. podnio zahtjev za izmjenama SP RUO vezano za uvođenje zavisnog čvora odnosno FTTC koncepta.

Bez obzira na područja tipa 1 i 2 te kriterije za podjelu, skraćivanje lokalne petlje bez da je centralna lokacija i dalje povezana do krajnjih korisnika s postojećom pristupnom tehnologijom i opremom, bilo da je ista od operatora korisnika (ULL) ili HT-a (BSA) te se pritom osigura dosadašnja razina kvalitete usluge, dovodi operatore korisnike u poziciju da su primorani na dodatna ulaganja. Skraćivanje petlje kako je to dosad razmatrano u sklopu ULL-a na FTTC način, čiji su uvjeti komentirani i nikad točno zaključeni u ali samo u sklopu ULL-a, uzrokuju ipak dodatna ulaganja u VDSL CPE opremu operatora korisnika koji koriste širokopojasni pristup HT-a (BSA) i dovode u pitanje CPS/WLR usluge na veleprodajnoj razini koje su se pokazale neadekvatnima na FXS portu modema-a HT-a u sklopu Pilot projekta gašenja lokalne centrale Prečko.

Slijedom navedenog, a kako bi se ispunilo načelo regulatorne predvidljivosti i osigurala sigurnosti u poslovanju alternativnih operatora, neophodno jest kroz analizu tržišta detaljno utvrditi tehničke i komercijalne uvjete rekonstrukcije pristupne mreže za svaki koncept skraćivanja lokalne petlje.

C) Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

C1) Uvođenje jedinstvenih sučelja za povezivanje NGN mreža

Nastavno na utvrđenu arhitekturu mreža alternativnih operatora i HT-a u predloženim dokumentima Analiza tržišta 4 i 5, regulator bi trebao razmotriti u analizama, kroz obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, i mogućnost uvođenja jedinstvenog sučelja za pristup NGN mreži HT-a i kapacitetima istih. Naime, u sklopu povezivanja NGN (IP/MPLS) mreža HT-a i alternativnih operatora potrebno je osigurati smanjenje troškova međupovezivanja i sa strane HT-a i sa strane operatora. U tu svrhu, Optima predlaže da se odredi obveza osiguravanja opcije jedinstvenih sučelja za povezivanje NGN mreža u svrhu razmjene prometa generiranog uslugama koje se temelje na NGN mreži te se u tu svrhu osiguraju neophodni pristupni kapaciteti.

Međupovezivanje NGN (MPLS) mreže HT-a i operatora koje se vrši u svrhu razmjene prometa veleprodajnih usluga bi se moglo koristiti i za razmjenu VoIP prometa neovisno da li je isti generiran glasovnom uslugom ostvarene putem IMS sustava HT-a ili se radi o prometu generiranom korištenjem veleprodajne usluge za širokopojasni pristup za govor. Također, isti ti kapaciteti za povezivanje NGN mreža koji se koriste za prijenos VoIP prometa govornih usluga, mogu se koristiti i za prijenos prometa IPTV usluge, ali i prometa generiranog uslugom pristupa Internetu. Po količini prometa, trenutno većinu prometa generira usluga pristupa Internetu, usporedivo, ali nešto manje prometa generira IPTV usluga, dok govorna usluga generira neusporedivo manje prometa. Tako bi se korištenjem međupovezivanja većih kapaciteta koji su ionako nužni u svrhu razmjene „Internet“ prometa kod širokopojasnih usluga mogli koristiti i za razmjenu IPTV i VoIP prometa. Dijeljenjem istih kapaciteta međupovezivanja za sve tri usluge, odnosno za razmjenu prometa u NGN mreži, umanjili bi se i troškovi međupovezivanja. Uz sve to, potrebno je naglasiti kako trenutni kapaciteti predviđeni za međupovezivanje, npr. za širokopojasni pristup – Internet usluga, već i sada nisu dostatni, npr. nije predviđen kapacitet međupovezivanja od 10Gb/s, već su samo predviđeni 1Gb/s kapaciteti.

C2) Razlika u području tipa 1 i tipa 2

U predloženim dokumentima Analiza tržišta 4 i 5⁵, HAKOM je kroz regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, zadržao obvezu HT-a da ne ukida već odobreni pristup uslugama veleprodajnog pristupa mrežnoj infrastrukturi, jer bi isto moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su koristili uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji, a time i do prenošenja značajne tržišne snage HT-a na povezano maloprodajno tržište. Unatoč navedenom, HAKOM dalje zaključuje da modernizacija HT-ove pristupne mreže primjenom FTTN koncepta zahtijeva preusmjeravanje određenog broja krajnjih korisnika na novi nezavisni čvor, što dovodi do toga da navedenim korisnicima operatori korisnici ne mogu omogućiti usluge sa stare lokacije. Slijedom navedenog, nejasna je regulacija HAKOM-a, koja sa jedne strane propisuje zabranu ukidanja ostvarenog pristupa, a sa druge strane navodi izuzetke od navedene zabrane uvodeći novi sustav regulacije podjelom na dva područja. Stoga, držimo da je potrebno jasno odrediti koje se obveze odnose na pristupnu mrežu stare arhitekture, a koja se regulatorne obveze odnose na NGN. Iako je naizgled na području tipa 1 zadržana stroga regulacija obveze pristupa prema kojoj HT ima obvezu najaviti operatorima korisnicima i HAKOM-u najmanje 5 godina unaprijed detaljan plan potpunog ukidanja postojeće pristupne mreže, predloženim iznimkama od navedenog roka, HT-u se zapravo omogućuje da bez određivanja najkraćeg roka za najavu takvog ukidanja, zapravo ukida odobreni pristup po daleko blažim uvjetima koji su propisani u nastavku za područje tipa 2 gdje se predviđa najkraći rok. Paradoksalno jest da se na području tipa 2 koje bi trebalo omogućiti blaži oblik

⁵ str. 59 Analize tržišta 4, str. 60/61 Analize tržišta 5

regulacije propisuje jednoznačan rok od najmanje 180 dana, a da se na području tipa 1 tj. na području stroge regulacije ispunjenjem jednog od četiri propisana uvjeta može ostvariti situacija u kojoj HT može od danas do sutra najaviti potpuno ukidanje postojeće pristupne mreže. Stoga je upitno zapravo o kome je HAKOM vodio računa kada govori „o nužnosti očuvanja kontinuiranosti pružanja usluge operatora te mogućnost operatora da se nastavi natjecati na tržištu i u NGA okruženju“

Osim toga, u području tipa 2 (ublažene regulacije) obvezuje se HT da mora operatorima korisnicima ponuditi alternativno bitstream rješenje po cijeni izdvojenog pristupa lokalnoj petlji za sve krajnje korisnike koji bi zbog promjena u arhitekturi mreže ostali bez usluga koje im je dotada operator korisnik pružao, dok u području tipa 1 (stroge regulacije) takove obveze HT-a kod ukidanja već ostvarenog pristupa nema. Slijedom navedenog, usvajanjem ovako predložene nove regulacije, postoji VELIKA OPASNOST da se u primjeni ostvari zapravo potpuno suprotan efekt te umjesto poticanja ulaganja u NGN, nova regulacija osigurava uvjete dominantom operatoru za istiskivanjem alternativnih operatora sa tržišta. Stoga se gubi uopće svrha „zemljopisne podjele regulatornih obveza s ciljem poticanja ulaganja u područjima u kojima postoji slabiji komercijalni interes za ulaganja u pristupnu mrežu.“

Nastavno na ispunjenje jednog od četiri propisana uvjeta koji predstavljaju iznimku od općeg roka od 5 godina za najavu ukidanja već odobrenog pristupa u području tipa 1, skrećemo pozornost HAKOM-u kako su predloženi uvjeti samo grube naznake uvjeta koje bi se trebali ispuniti, a za svaki od tih uvjeta mora se nedvojbeno **odrediti najkraći rok** koji mora proteći od ispunjenja uvjeta do ukidanja pristupa, pri čemu taj rok ne smije biti kraći od 1 godine od najave. U prilog navedenog, navodimo da je upravo i sam regulator u prijedlogu odluke koja je na javnoj raspravi (KLASA: UP/I-344-01/12-05/24) od 15. svibnja 2013., odredio da je HT obavezan unaprijed obavijestiti operatore korisnike o planiranom datumu gašenja pojedine lokalne centrale. U obrazloženju tog prijedloga odluke HAKOM navodi da je na „temelju iskustava iz provedenog pilot projekta, prikupljenih kroz održane radionice i putem prepiske za vrijeme provođenja aktivnosti unutar pilot projekta, definirao uvjete za gašenje ostalih lokalnih centrala na način kako je utvrđeno u izreci ove odluke, pri tome vodeći računa o potrebi modernizacije mreže, ali i zaštiti interesa operatora korisnika i u konačnici krajnjih korisnika. Naime, namjera HAKOM-a je odrediti preduvjete kako bi se migracija na novu tehnologiju omogućila na način da **operatori korisnici u najmanjoj mogućoj mjeri snose teret migracije** koju je operator sa značajnom tržišnom snagom pokrenuo u svojoj mreži, a putem koje operatori korisnici pružaju usluge vlastitim krajnjim korisnicima“. S obzirom da je pilot projekt iskustveno već dokazao potrebu utvrđivanja preduvjeta jasnih rokova za postupak migracije držimo da bi iste uvjete trebalo primijeniti i na regulatorne obveze koje se određuju u predmetnim postupcima analize tržišta.

Držimo da bi pri određivanju odgovarajuće obveze SMP operatoru koja se odnosi na razdoblje najave ukidanja pristupa, regulator trebao uzeti u obzir zajednička stajališta BEREC-a⁶ o regulatornim obvezama na tržištu 4:

- u pojedinim slučajevima duljina roka može biti i duža, primjerice kada je riječ o ukidanju pojedine lokacije u odnosu na ukidanje pristupnih proizvoda ili tehnologija, s obzirom da novi proizvod može biti dostupan na istoj lokaciji,
- duljina roka najave trebala bi ovisiti o tome postoji li alternativni proizvod koji je već u potpunosti razvijen,
- potrebno je utvrditi razumno razdoblje migracije s veleprodajnih usluga - ako će se ukinuti postojeća usluga pristupa na lokaciji gdje će NGA usluga također biti dostupna, tada će i rok

⁶ BP 39 BoR (12) 104- Berec Common Position on best practice in remedies on the market for wholesale (physical) network infrastructure access (including shared or fully unbundled access) at a fixed location imposed as a consequence of a position of significant market power in the relevant market str. 19

najave biti kraći nego u slučaju kada je NGA usluga dostupna na drugoj pristupnoj lokaciji na kojoj alternativni operatori još uvijek nemaju fizički pristup

Dodatno, razmatrajući pojedine u analizama predložene uvjete:

- "*ulaganje alternativnog operatora je amortizirano*" – napominjemo da treba jasno naznačiti misli li se pritom na ulaganje u pojedini MDF ili u cijelu mrežu te misli li se na ulaganje pojedinog ili svih operatora na određenom području,

- "*ukidanje je već bilo najavljeno u vrijeme investicije alternativnog operatora*" – napominjemo da treba jasno naznačiti misli li se pritom na ulaganje u pojedini MDF ili u cijelu mrežu

- "*postoji alternativni proizvod koji je ekvivalentan starom pristupnom proizvodu*" – ekvivalentnost proizvoda mora utvrđivati regulator, pri čemu se unaprijed moraju utvrditi komercijalni i tehnički uvjeti koje novi proizvod mora ispunjavati, kao i sposobnost SMP operatora da provede migraciju - razvijeni i testirani procesi. Dodatno, ukazujemo na probleme koji su se pojavili u pilot projektu gašenja lokalne centrale Prečko u pogledu utvrđivanja adekvatnih zamjenskih rješenja postojećim uslugama, a osobito što za pojedine usluge ne postoji cjenovno i funkcionalno ekvivalentno zamjensko rješenje (npr. ISDN BRA), kao i na potrebu utvrđivanja tko snosi trošak opreme kod korisnika te potrebu utvrđivanja ostalih troškova migracije pasivne mreže, uređaja alternativnog operatora itd., što je prepoznato u naprijed citiranom prijedlogu odluke, a što sve ukazuje na potrebu pravovremenog utvrđivanja svih uvjeta koje novi zamjenski proizvod mora ispunjavati kako bi zaista mogao na kvalitetan način zamijeniti postojeći proizvod i biti mu u pravom smislu ekvivalentan. Smatramo stoga da je uz obvezu migracije, potrebno HT-u nametnuti i obvezu definiranja jasnih procedura aktivacije novih i deaktivacije starih usluga s pripadajućim SLA uvjetima.

Također, držimo da je u obvezi omogućavanja migracije između usluga potrebno definirati i migraciju CPS/WLR usluge, pošto se predviđa skraćivanje petlje i ukoliko HT nije predvidio MSAN uređaj već samo DSLAM ili koristi FttH tehnologiju, usluga bi se morala isporučiti putem FXS porta na terminalnoj opremi korisnika.

Iz svega do sada navedenog, jasno je kako predložena regulacija uopće neće omogućiti ostvarenje proklamiranih ciljeva nego ostavlja toliko nedorečenosti i nejasnoća, koje upravo pogoduju SMP operatoru da samovoljno mijenja uvjete pružanja usluga ugovorene na postojećoj arhitekturi mreže i prelazak na nove. Stoga se protivimo ublažavanju regulacije, tražimo zadržavanje roka najave od 5 godina, a podredno ukoliko ovaj prijedlog ne bi bio prihvaćen, tražimo da se jasno odrede uvjeti pod kojima je moguće odstupiti od općeg roka, pri čemu ni u kojem slučaju rok za obavještanje alternativnog operatora ne smije biti kraći od 1 godine.

C3) Usklađivanje sa propisima RH

U predloženim dokumentima Analize tržišta 4 i 5, radi usklađivanja regulatornog okvira sa Zakonom o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12), koji je stupio na snagu 01. listopada 2012. godine, nužno je dopuniti regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže te regulatornu obvezu transparentnosti određenu HT-u na način da u slučaju kada se operator korisnik, kao dužnik SMP operatora nalazi u postupku predstečajne nagodbe, zabrani SMP operatoru:

a) ukidanje već ostvarenog pristupa i međupovezivanja

b) odbijanje novih zahtjeva za aktivaciju svih veleprodajnih usluga

c) privremena/trajna obustava svih veleprodajnih usluga

Slijedom navedenog, a kako je Zakon lex specialis u uređenju prava i obveza u postupcima predstečajne nagodbe te isti propisuje da su dopuštena plaćanja sa transakcijskog računa Optime ograničena samo na nove obveze nužne za redovno poslovanje društva iz čl. 17, a nastale nakon donošenja naprijed citiranog rješenja dana 11. travnja 2013. godine, to je Optima obvezna odnosno prisiljena sukladno Zakonu postupati.

S obzirom da je svrha provođenja postupka predstečajne nagodbe, sukladno čl. 20 Zakona, upravo financijsko restrukturiranje provedbom kojeg društvo postaje likvidno i solventno, uz istovremeno omogućavanje redovnog poslovanja društva, obustava, privremeno isključenje ili odbijanje pružanja već ugovorenih veleprodajnih usluga, bila bi upravo suprotna svrsi Zakona.

Kako je regulator u tijeku provođenja drugog kruga analize veleprodajnih usluga, a radi postizanja većeg stupnja pravne sigurnosti i kontrole rizika kojem smo trenutno izloženi u odnosu na nesmetano pružanje naših usluga, smatramo opravdanim prijedlog za formalnim inkorporiranjem svrhe i suštine Zakona i samog postupka predstečajne nagodbe u regulaciju svih tržišta elektroničkih komunikacija. Smatramo da bi uvođenje pravila postupanja i u ovoj situaciji bilo od interesa za sve sudionike tržišta, budući da je zakonodavac predvidio i regulirao jednu novu situaciju kojoj se mora prilagoditi svaka grana gospodarstva.

Slijedom svega navedenog, a kako je i čl. 66 ZEK-a prepoznato da je pristup mreži i međupovezivanje jedan od preduvjeta postojanja tržišta elektroničkih komunikacija, a da je Zakon stupio na snagu 01. listopada 2012. godine tj. nakon stupanja na snagu ZEK-a i određivanja regulatornih obveza na temelju istog, pa stoga ova nova situacija na tržištu nije prepoznata niti ZEK-om niti regulacijom tržišta elektroničkih komunikacija, nužno jest da regulator na vrijeme, ex ante regulacijom osigura ispunjenje ciljeva i načela utvrđenih ZEK-om.

C4) Osnovna razina SLA - održavanje postojeće mreže

U predloženim dokumentima Analiza tržišta 4 i 5, HAKOM je kroz regulatornu obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, zadržao obvezu HT-a da osigura osnovnu razinu ostvarivanja usluge (eng. Service Level Agreements – SLA).

Prije svega, držimo da bi regulator trebao odrediti obvezu kojom će se osigurati da HT održava barem jednaku osnovnu razinu SLA uvjeta na NGN-u i na postojećoj pristupnoj mreži. Naime, HT-a ne održava adekvatno postojeću bakrenu mrežu niti osigurava osnovni SLA. Pristupna mreža općenito je u izuzetno lošem stanju, jer se održavanje postojeće TK mreže (podzemna, nadzemna i DTK) od strane HT-a ne vrši. Ponegdje se promjeni poneki segment samonosivog TK kabela, ali zamjena ili sanacija podzemne TK mreže papirnom i plastičnom izolacijom nije odavno izvršena. Ovdje ukazujemo i na izvodne ormare u podzemnim i nadzemnim mrežama (VVD razvodne kutije, PSK kutije), koji su u izrazitom lošem stanju te su češće otvoreni nego zatvoreni, kao i vodopropusni, a redovno održavanje istih spada u isključivu odgovornost HT-a.

Što se tiče BSA, još uvijek se dosta kvarova vezanih uz (ne)konfiguraciju portova šalje HT tehničkim partnerima na terenu, koji sa otklanjanjem ove vrste kvara nemaju nikakve veze, pa se time vrijeme otklanjanja kvara/smetnje samo nepotrebno produljuje, dok ista prijava ponovno ne stigne u HT-ov odjel nadležan za otklanjanje greška na sustavu (HT SMC).

Slijedom navedenog, bilo kakvo definiranje procesa „na papiru“ i pritisaka na tehničare na terenu vezanih za ubrzavanje rješavanja smetnji (poslije 16 sati radnim danom, vikendom, eskalacije, međusobna komunikacija), neće ništa značajno promijeniti sve dok regulator jasno ne definira stvarnu odgovornost HT-a te karakteristike parica za širokopojasne usluge koje treba isporučiti SMP operator (mjerjenje parica sa neodgovarajućim odnosno premalim profilom 512 kbps - ukazali na

javnoj raspravi 2012.) **Dakle, HT-u se mora kroz regulatornu obvezu pristupa nametnuti minimalna razina osnovnih SLA uvjeta koji se odnose na održavanje postojeće mreže, a koja će biti ekvivalentna cijenama koje je HT naplatio alternativnim operatorima.** Stoga postoji opravdana bojazan da će zbog ulaganja u NGN biti i dalje zanemareno održavanje postojeće mreže, koja je kako smo i ranije ukazali i sada na vrlo niskoj razini.

Glede pak otklanjanja kvara/smetnji u pristupnoj mreži, ističemo kako u praksi treba osigurati učinkovitije provođenje otklona smetnji krajnjih korisnika alternativnih operatora, a sve sukladno regulatornoj obvezi nediskriminacije koju je ovim putem nužno jednoznačno odrediti i u slučaju otklona kvara/smetnji. Naime, otklon smetnji/kvara krajnjih korisnika alternativnih operatora dugotrajniji je od otklona smetnji kod krajnjih korisnika HT-a.

SMP operator mora omogućiti jednak tretman svim krajnjim korisnicima, a ne u nepovoljan položaj dovoditi krajnje korisnike alternativnih operatora za koje ima propisan jednoznačan rok za otklanjanje smetnji od 48 sati, dok je istovremeno svoje interne KPI-eve podesio na način da primjenjuje segmentaciju u roku za otklon smetnji, i to nakon 10, 16 i 24 sata. Slijedom navedenog, Optima drži da je neophodno obvezu pristupa i nediskriminacije transparentnije odrediti, na način da se HT obveže primijeniti minimalne i konkretne mjere koje mora poduzimati u otklonu kvara, i to jednako u odnosu na sve krajnje korisnike (bilo korisnike HT-a, bilo drugih operatora), pa tako i odrediti primjenu segmentacije u otklonu kvara/smetnji na isti način kako predmetno ima definirano interno, za svoje korisnike.

Dodatno, kako bi postupak otklona smetnji od strane HT-a bio što transparentniji, nužno je obvezati HT na davanje ostalim operatorima mogućnost pregleda konfiguracije usluge - port status na DSLAM-u, parametri parice/linije, odnosno tzv. preview u internim sustavima HT-a, kako bi isti imali pravovremeni uvid u ispravnu konfiguraciju usluge svojih krajnjih korisnika. Ovdje ističemo kako HT osigurava tu mogućnost putem komunikacije elektroničkom poštom koja nije pravovremena, slijedom čega, a radi što učinkovitijeg i transparentnijeg provođenja otklona kvara/smetnji, potrebno je u sklopu minimalnih i konkretnih mjera koje HT mora poduzimati u otklonu kvara, obvezati HT uvid u status konfiguracije omogućiti alternativnim operatorima kroz postojeće B2B sučelje.

Također, HT svojim korisnicima otklanja smetnje 24 sata/7 dana u tjednu, te bi se na isti način trebao obvezati i prema operatoru korisnika. U proceduru za otklon kvara, koja je utvrđena SP RUO-om, subota iza 14 sati i nedjelja kao neradni dan nisu uključeni. Opreza radi ukazujemo na nužnost usklađivanja tumačenja radnih dana u svim standardnim ponudama HT-a.

C5) Povezivanje sa HT-om putem pristupnih vodova operatora korisnika

U dokumentu Analize tržišta 5, u okviru regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže na str. 61, uz već propisanu obvezu da HT mora osigurati da operator korisnik može pristupiti svakoj pristupnoj točki preko vlastitih pristupnih vodova za koje je odgovoran operator korisnik, nužno je jednoznačno odrediti da HT ne smije naplaćivati operatoru korisniku bilo kakove mjesečne naknade za taj pristup. U prilog navedenom, podsjećamo i na obrazloženje Rješenja glavnog nadzornika elektroničkih komunikacija (Klasa: UP-344-08/10-01/63) od 15.05.2010., kao i na Rješenje HAKOM-a doneseno u regulatornom sporu između HT i Optime (KLASA: UP/I-344-08/13-03/03, Urbroj: 376-04-13-08) od 08.05.2013., a sve radi izbjegavanja ikakvih dvojbenih tumačenja i samovoljnog postupanja HT-a protivno svrsi regulatorne obveze pristupa. Slijedom navedenog, a radi izbjegavanja međusobno neriješenih pitanja i nepotrebne napetosti, to je ovaj komentar Optime nužno u cijelosti usvojiti.

D) Obveza nediskriminacije

D1) Razlika u području tipa 1 i tipa 2

U dokumentu Analize tržišta 4, na str. 65, u okviru regulatorne obveze nediskriminacije, obvezuje se HT unaprijed obavještavati operatore o planiranim rekonfiguracijama u pristupnoj mreži, i to:

- "5 godina unaprijed kod preusmjeravanja dijela mreže na novi nezavisni čvor (FTTN koncept) u području tipa 1, osim ako uvjeti za gašenje nisu zadovoljeni i ranije, a kako je definirano u obvezi pristupa"
- "6 mjeseci unaprijed kod preusmjeravanja dijela mreže na novi nezavisni čvor (FTTN koncept) u području tipa 2"
- „3 mjeseca unaprijed kod otvaranja novog zavisnog čvora (FTTC koncept) neovisno o području“.

U odnosu na predložene rokove, iznosimo sve komentare koje smo naveli po točkom C2. naših komentara, a dodatno ističemo da je u Analizi tržišta 5 na str. 66, uvedeno razlikovanje obveze HT-a o pružanju neophodnih informacija o planiranim promjenama u mreži, tako da se načelno određuje rok od 6 mjeseci unaprijed, dok se za pristup na DSLAM razini propisuje iznimka te se određuju rokovi (5 godina za FTTN područje tipa 1, osim ako uvjeti za gašenje nisu zadovoljeni i ranije, 6 mjeseci za FTTN područje tipa 2, 3 mjeseca za FTTC koncept neovisno o području).

Nastavno na navedeno, protivimo se predloženom razlikovanju obveza iz istih razloga koje smo naveli pod točkom A. naših komentara te tražimo da rokovi za obavještavanje o planiranim promjenama u mreži budu usklađeni (rok za najavu ukidanja pristupa i rok za obavještavanje o planiranim rekonfiguracijama u pristupnoj mreži – riječ je o istom roku). Protivimo se ublažavanju regulacije, tražimo da se zadrži rok najave od 5 godina, a podredno ako ovaj prijedlog ne bi bio prihvaćen, tražimo da se jasno odrede uvjeti pod kojima je moguće odstupiti od općeg roka, pri čemu ni u kojem slučaju rok za obavještavanje alternativnog operatora ne smije biti kraći od 1 godine. Jednako tako i kod propisivanja iznimaka vezanih za koncept, bilo da je FttN ili FttC, tražimo da rok za obavještavanje bude najmanje 1 godinu unaprijed.

D2) Usklađivanje svih veleprodajnih ugovora

Nastavno na obvezu transparentnosti po kojoj HT mora objaviti standardne ponude usklađene sa odlukama u postupku analiza tržišta 4 i 5, potrebno je obvezati HT da u okviru regulatorne obveze nediskriminacije (Analize tržišta 4 i 5 na str. 66), uskladi sve veleprodajne ugovore sa obvezama propisanim odlukama analize tržišta 4 i 5, kao i sa izmijenjenim standardnim ponudama, i to najkasnije u roku od 3 mjeseca od objave izmijenjene standardne ponude.

D3) Replikacija promotivnih akcija

Prema regulatornoj obvezi nediskriminacije opisanoj na stranici 66 Analize tržišta 5, HT nije obvezan primjenjivati replikaciju promotivnih akcija za usluge na temelju FTTH tehnologije u području tipa 2.

Navedeni prijedlog nije obrazložen pa se može samo pretpostaviti da je HAKOM namjeravao na ovaj način potaknuti HT na razvoj usluga zasnovanih na mrežama nove generacije. Međutim, moramo istaknuti da je ovakav pristup suprotan Zajedničkim stajalištima BEREC-a (BP15)⁷, koja se odnose na izbjegavanje ostvarivanja neopravdane prednosti za prvog igrača na tržištu. Upravo suprotno HAKOM-ovom prijedlogu, BEREC ističe da bi nacionalni regulatori trebali uspostaviti okvir koji osigurava tehničku i ekonomsku replikaciju novih usluga koje na tržište uvode SMP operatori. U odnosu na ekonomsku replikaciju, regulator treba osigurati da metodologija i/ili načela koja se

⁷ BP 15, 15a, 15b BoR (12) 88- Berec Common Position on best practice in remedies on the market for wholesale broadband access (including bitstream access) imposed as a consequence of a position of significant market power in the relevant market, str. 9

primjenjuju budu unaprijed javno objavljeni. U slučajevima kada se tehnička i/ili ekonomska replikacija ne može osigurati kroz postojeće veleprodajne proizvode, SMP operatore treba obvezati da izmijene i prilagode postojeće veleprodajne proizvode ili da osiguraju dostupnost novog veleprodajnog proizvoda.

Sve navedeno treba osigurati alternativnim operatorima dostupnost odgovarajućih veleprodajnih proizvoda u situaciji kada se razvijaju novi proizvodi, a što će im omogućiti da nove, poboljšane ili jeftinije usluge (primjerice veće pristupne brzine interneta) nude u isto vrijeme kada takve usluge uvodi SMP operator.

Držimo da HAKOM treba uvažiti navedene BEREC-ove stavove i osigurati jednake uvjete za sve igrače na tržištu, tj. odrediti HT-u obvezu replikacije promotivnih akcija kako na bitstreamu tako i na FTTH konceptu. U suprotnom će u vrlo kratkom razdoblju doći do potpunog istiskivanja alternativnih operatora s tržišta koji ni na koji način neće moći konkurirati SMP operatoru niti ponudom niti cijenom usluga.

E) Regulatorna obveza transparentnosti

E1) Ujednačavanje regulacije i izmjena standardnih ponuda HT-a ex offo

U odnosu na regulatornu obvezu transparentnosti, određene HT-u ovdje skrećemo pozornost regulatoru na nužnost da se sada, u ovom 2. krugu regulacije, kroz analize veleprodajnih tržišta iskristaliziraju sve regulatorne obveze te ujednače u onoj mjeri koliko to dozvoljava tržište. Time bi HAKOM nastavio već započeti postupak unificiranja veleprodajnih uvjeta. Osobito naglašavamo kako HT iskorištava takovu situaciju netransparentne regulacije te dolazi do proizvoljnog tumačenja regulatornih obveza od strane HT-a, a što stvara nesigurnost u poslovanju. Također, a po završetku postupka analize tržišta donošenjem odluke regulatora, ističemo nužnost hitne revizije i provođenje temeljite izmjene standardnih ponuda HT-a od strane regulatora i to po službenoj dužnosti, a sve radi izbjegavanja ikakve dvojbe u regulaciji i ostavljanja prostora za samovoljno tumačenje i/ili pak kreiranja nove regulacije od strane HT-a (standardna ponuda mora ispunjavati svoju svrhu provedbenog propisa).

E2) Prikazivanje svih aktivnosti u pojedinom procesu - UML dijagram

Smatramo da bi trebalo dopuniti obvezu transparentnosti na način da se svi procesi (aktivacije/deaktivacije/migracije) poprate UML dijagramom, u cilju prikaza povezanosti postupaka, ali i samih procesa, tijeka dokumentacije i vremena trajanja pojedinih postupaka.

UML (eng. Unified Modelling Language) je jezik za specificiranje, vizualizaciju, konstruiranje i dokumentiranje poslovnih procesa (eng. Business Process Modelling - BPM). UML zapravo omogućava modeliranje sustava kroz niz dijagrama. Bitno je istaknuti kako bi se dijagrami koji se klasificiraju kao dinamički, i to primarno dijagrami aktivnosti i dijagrami tijeka, trebali koristiti u opisivanju poslovnih procesa koje propisuje pojedina standardna ponuda pa tako Standardna ponuda međupovezivanja. Stoga je potrebno odrediti HT-u, kroz obvezu transparentnosti, dokumentiranje procesa i postupaka aktivacije, deaktivacije, izmjene, planiranja, otklona kvara usluga i povezanost pojedinog procesa s drugim procesima putem UML dijagrama.

Na predloženi način bi se transparentno prikazale aktivnosti u pojedinom procesu, povezanost s drugim aktivnostima i procesima, tijek aktivnosti, tijek dokumentacije i/ili neophodnih podataka, trajanje pojedinih aktivnosti (minimalno i maksimalno), utjecaj istih na ukupno trajanje pojedinog procesa ili cijelog sustava i u konačnici izbjegavanje dvojbi u tumačenju pisane standardne ponude. Cilj ove obveze je pojednostavniti pogled na poslovne strukture, olakšati komunikaciju između HT-a i

alternativnih operatora, te osigurati harmonizaciju poslovnih procesa. Slijedom navedenog, Optima drži kako je izneseni komentar potrebno u cijelosti usvojiti.

E3) Postupak prisilne naplate

U dokumentu Analize tržišta 4 i Analize tržišta 5⁸, u točki br. 8.3 u okviru regulatorne obveze transparentnosti, na stranici 74 Analize tržišta, HT se obvezuje u standardnu ponudu međupovezivanja, između ostalog ugraditi sljedeće:

- Rok dospjeća plaćanja računa je 60 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospjeća;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene;
- Ukoliko se HT ne može naplatiti iz instrumenata osiguranja plaćanja, HT može operatoru koji ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja privremeno obustaviti pružanje usluge;

HAKOM je predloženom regulacijom produžio rok dospjeća HT računa sa 30 na 60 dana od dana slanja računa te tako rok dospjeća HT računa uskladio sa odredbom članka 11 Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi (NN 108/12, 144/12, dalje: ZFFPN), kojim su određeni rokovi ispunjenja novčanih obveza u ugovorima među poduzetnicima. No, s obzirom na trenutnu situaciju na tržištu elektroničkih komunikacija potpuno je nejasno zašto je HAKOM u predloženoj regulaciji istovremeno skratio regulirani okvir prisilne naplate i uskrate usluga sa 60 na 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene.

Kako je u studenom 2010. godine konačnim Rješenjem Vijeća HAKOM-a izmijenjena regulatorna obveza transparentnosti određena HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, između ostalog i na tržištu završavanja (terminacije) poziva i to na način da HT može primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja, odnosno, ako se ne može namiriti iz instrumenata osiguranja plaćanja, privremeno obustaviti pružanje usluge, ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i neosporeni račun za usluge, u roku od 60 dana od zaprimanja pisane opomene, to je evidentno kako ta mjera nije bila dovoljna za stvaranje preduvjeta nužnih za osiguranje kako tako djelotvornog tržišnog natjecanja.

Kako je sam regulator u obrazloženju konačnog Rješenja iz studenog 2010. utvrdio da su u odnosu na okolnosti vezane uz gospodarsku krizu, koje su postojale u trenutku donošenja analize, nastale promjene koje su imale značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnim tržištima, slijedom čega je bilo potrebno izmijeniti regulatornu obvezu transparentnosti u odnosu na rokove za aktivaciju instrumenata osiguranja plaćanja i privremenu obustavu pružanja usluge, a kako bi se na odgovarajući način pristupilo pitanju smanjene likvidnosti. S obzirom da se okolnosti vezane uz gospodarske prilike u RH nisu promijenile, tim više što je gospodarska kriza još više uzela maha te je pao BDP i smanjila se kupovna moć, to je evidentno da i danas još uvijek, i to sada u još većoj mjeri, postoje okolnosti na tržištu slijedom kojih je nužno zadržati regulatorni okvir prisilne naplate potraživanja i privremene obustave od 60 dana od zaprimanja pisane opomene. Ovdje još jednom ukazujemo Naslovu kako odredbama čl. 11 ZFFPN, a niti bilo kojom drugom odredbom istog kao i bilo kojeg drugog važećeg propisa u RH nisu propisani rokovi za prisilnu naplatu potraživanja. Tim više odredbama čl. 11 ZFFPN određeno je kako se ugovorom među poduzetnicima može ugovoriti rok ispunjenja novčane obveze do 60 dana, s time da se iznimno može ugovoriti i dulji rok, pod uvjetom da je dužnik novčane obveze izdao vjerovniku sredstvo osiguranja tražbine koje ima učinak ovršne isprave, a koji dulji rok ni u kojem slučaju ne može biti dulji od 360 dana (članak 11.2. ZFFPN). Naime, očito je i zakonodavac prepoznao da nije svrsishodno propisivati obveze kojih se

⁸ str. 71/72 Analize tržišta 4, str. 71//2 Analize tržišta 5

njegovi obveznici ne mogu držati, pa je u odnosu na prethodno zakonsko rješenje (ZRINO) propisao da ugovorne strane mogu čak šesterostruko pomaknuti rok plaćanja, ali pod uvjetom da dužnik kao sredstvo osiguranja vjerovniku da ovršnu ispravu. U pravilu kod zaključivanja (a i tijekom trajanja) veleprodajnih ugovora sa operatorom sa značajnom tržišnom snagom, kao sredstvo osiguranja koje alternativni operatori najčešće odabiru i koriste u praksi jest bjanko zadužnica (propisano je više instrumenta standardnom ponudom i jedan od njih se dostavlja po izboru operatora), i to prije se predavala zadužnica koja je morala biti javnobilježnički ovjerena, a izmjenom Ovršnog zakona sada i solemnizirana, čime je predstavljala i tada, a i sada predstavlja ovršnu ispravu. Slijedom navedenog, a kako su na tržištu elektroničkih komunikacija ispunjeni uvjeti i za ugovaranjem i dužeg roka ispunjenja novčane obveze od 60 dana, to niti istovremeno zadržavanje postojećeg regulatornog okvira prisilne naplate potraživanja i privremene obustave nije protivno ZFFPN (odnosno upravo jest još uvijek daleko ispod zakonske razine). Nadalje, regulator bi trebao uzeti u obzir i činjenicu da mjere koje su do sada poduzete radi smanjenja financijskog opterećenja manjih operatora, pri čemu prvenstveno mislimo na uvođenje regulatornog okvira prije prisilne naplate, nisu urodile željenim rezultatima. Također i dalje postoji nesrazmjer u plaćanjima između HT i ostalih njemu alternativnih operatora koji su i dalje u omjeru pruženih usluga dužnici HT-u, a ne njegovi vjerovnici. Slijedom navedenog, zbog neravnoteže u omjeru potraživanja i dugovanja niti prijebojem međusobnih potraživanja ne može se učiniti puno.

Kako postojanje dospjelih i neosporenih dugovanja prema HT-u koja nisu podmirena u roku 60 dana od zaprimanja pisane opomene predstavljaju ne samo valjani razlog za odbijanje aktivacije veleprodajnih usluga HT-a, i to usluge najma korisničke linije, usluge veleprodajnog širokopojasnog pristupa i usluge korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture, već valjani razlog za obustavu svih veleprodajnih usluga HT-a, to je riječ o vrlo ozbiljnoj mjeri koja direktno pogađa poslovanje operatora, i to ne samo kroz nemogućnost aktivacije novih veleprodajnih usluga ili izmjene već ugovorenih, već i kroz nemogućnost nastavka pružanja usluga krajnjim korisnicima tog operatora. Slijedom navedenog, a s obzirom da produženje roka dospijeca HT računa uz istovremeno zadržavanje važećeg reguliranog okvira prisilne naplate i uskrate usluga nije protivno važećim propisima RH, to je evidentno da tako određena regulatorna obveza transparentnosti HT-u neće predstavljati prekomjeran teret, jer će u tom periodu i od 60 dana dalje ostvarivati pravo na zatezne kamate, koje teku od dospijeca računa pa do isplate.

Slijedom svega naprijed iznesenog, a uzimajući u obzir trenutnu situaciju na tržištu na kojoj je po prvi puta od svog početka daljnja liberalizacija tržišta potpuno zaustavljena, Optima drži da će mjera skraćivanja reguliranog okvira prisilne naplate i uskrate usluga na 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene, u ovom trenutku, dodatno otežati poslovanje alternativnih operatora. Stoga je prijedlog Naslovu ovaj komentar Optime u cijelosti usvojiti.

F) Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

F1) Hitna primjena troškovno orijentiranih cijena HT-a za usluge ULL i BSA

HT je naplaćivao novim operatorima na tržištu još od 22. listopada 2005. godine za uslugu potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju bakrene parice, iznos mjesečne naknade kojeg je regulator u prvom krugu analize tržišta ocijenio razumnim i isplativim, te da isti nije potrebno mijenjati dok se ne implementira troškovno usmjerena cijena slijedom čega su novi operatori nastavili i dalje plaćati HT-u mjesečnu naknadu u iznosu od 52,14 kn do 23. ožujka 2011. godine kada je ista snižena na 43,61 kn.

Dodatno, skrećemo pozornost kako je Optima ukazala na pogrešan izračun naknada za zakup virtualnih kanala na bitstream-u, a što je regulator Odlukom Vijeća u studenom 2012. i potvrdio no, cijene nažalost nije mogao odrediti bez završene troškovne analize.

S obzirom da je Metodologija izrade i primjene troškovnih modela za nepokretnu i pokretnu mrežu i univerzalnu uslugu (Klasa: UP/I-344-01/11-09/08, URBROJ: 376-11-12-13; dalje u tekstu Metodologija) donesena Odlukom Vijeća HAKOM-a još u veljači 2012. godine, te daje te da je prošlo dovoljno vremena kako bi regulator pripremio izračun troškovno orijentiranih cijena, tražimo hitnu primjenu troškovno orijentiranih cijena.

F2) Određivanje cijena na komercijalnoj osnovi

Prema regulatornoj obvezi nadzora cijena opisanoj na stranici 79. Analize tržišta 5, HT-u se dopušta da u područjima tipa 2 može odrediti cijene veleprodajnog širokopojsnog pristupa internetu na temelju FTTH rješenja na komercijalnoj osnovi i takve veleprodajne cijene primjenjivati dvije godine od početka pružanja usluge na području pokrivanja pojedinog ODF-a uz ispunjavanje obveze objave cijena u skladu s obvezom transparentnosti i nediskriminacije.

I ovdje ističemo kako je ovakav pristup ublažene regulacije suprotan Zajedničkim stajalištima BEREC-a (BP34 - 37)⁹ koja se odnose na pravedna i konzistentna određivanja cijene pristupa. BEREC prepoznaje opasnost s kojom se alternativni operatori na tržištu susreću, a koja se odnose na cijenu veleprodajne usluge širokopojsnog pristupa te procjenjuje da regulator treba osigurati da će razumnom sigurnošću cijene za BSA uslugu osigurati efikasnom operatoru koji ulazi na tržište da može biti konkurentan SMP operatoru. Cijena pristupa također treba biti određena na način da je konzistentna sa cijenama za druge širokopojsne i uskopojasne usluge. Također pri određivanju regulacije cijena nacionalni regulatori trebaju uzeti u obzir da takova regulacija treba potaknuti učinkovito ulaganje, ali i održivo natjecanje. Kada je odgovarajuća i razmjerna mjera regulator treba odrediti SMP operatoru obvezu pružanja reguliranih proizvoda, a koji se temelje na eksplicitnoj obvezi nadzora cijena. Navedene obveze nadzora cijena mogu biti implementirane u nekoliko stupnjeva, počevši od zahtjeva da budu troškovno orijentirane i podložne odobrenju do posebnih oblika kontrole cijena kao što su „postotak X” i gornja granica pojedinačnih cijena (eng. *price cap*). Regulator bi trebao odrediti troškovnu metodologiju uzimajući u obzir dva osnovna čimbenika, a to su prioritizacija ciljeva regulacije te prevladavajući tržišni uvjeti. Slijedom navedenog, držimo da ovako predložena obveza prema kojoj HT mora samo objaviti cijene u skladu sa obvezom transparentnosti i nediskriminacije, nije dovoljna kako bi se spriječila potencijalna diskriminatorska ponašanja SMP operatora i istiskivanje alternativnih operatora neopravdano visokim cijenama. Stoga se omogućavanjem formiranja cijena na komercijalnoj osnovi za neka područja zapravo ukida mogućnost korištenja veleprodajnih usluga od strane operatora korisnika.

Slijedom svega navedenog, protivimo se prijedlogu prema kojem HT može primjenjivati komercijalne cijene veleprodajnog širokopojsnog pristupa internetu te tražimo da HAKOM utvrdi troškovno orijentirane cijene istih.

G) Prijedlog odluke o izmjeni Analize tržišta maloprodaje širokopojsnog pristupa internetu

Kao što smo prethodno objasnili, protivimo se ublažavanju regulacije koja se temelji na podjeli na zemljopisna područja iz svih razlog navedenih pod točkom A. naših komentara. Zbog nejasnih

⁹ BP 34-37 BoR (12) 88- Berec Common Position on best practice in remedies on the market for wholesale broadband access (including bitstream access) imposed as a consequence of a position of significant market power in the relevant market, str. 9

kriterija podjele u kombinaciji s ovako ublaženim obvezama na pripadajućem maloprodajnom tržištu, postoji velika vjerojatnost da će HT imati priliku nuditi ponude na komercijalnim područjima, a koje alternativni operatori neće moći replicirati pa će stoga biti stavljeni u izrazito nepovoljan položaj u odnosu na HT.

Dodatno ističemo kako, ovisno o balansu regulirane i komercijalne cijene postoji opasnost da će operator korisnik biti onemogućen u formiranju jedinstvene konkurentne maloprodajne ponude na cijelom području RH, dok će mogućnost nuđenja maloprodajne jedinstvene cijene imati samo HT koji će visokim komercijalnim cijenama onemogućiti operatora korisnika u formiranju konkurentne jedinstvene cijene na cijelom području RH te istog istisnuti u cijelosti sa područja tip 2. Stoga postoji opravdana bojazan da će na cijelom području RH HT nuditi svoje promotivne ponude pri čemu se ne smije zanemariti i moguć utjecaj davanja „jednakih“ komercijalnih uvjeta HT-ovom povezanom društvu.

Istovremeno, sa strane alternativnih operatora, u slučaju prihvaćanje ovog prijedloga ublažene regulacije, posebno će se otežati poslovanje operatora i radi nemogućnosti jednoznačne komunikacije promotivnih uvjeta krajnjim korisnicima. U konačnici to bi efektivno zbog zemljopisnog ograničenja onemogućilo nuđenje promocija alternativnim operatorima što bi izravno negativno utjecalo na ravnopravnu tržišnu utakmicu.

Slijedom navedenog, Optima se protivi ublažavanju regulatorne obveze nadzora cijena te drži kako je jedino opravdano zadržati postojeće obveze određene HT-u na tržištu maloprodaje širokopojasnog pristupa Internetu, jer će u protivno doći do istiskivanja alternativnih operatora sa tržišta u području tipa 2, i to zasigurno u predloženom razdoblju od najmanje 2 godine od početka pružanja usluge na području pokrivanja pojedinog ODF-a.

OT-Optima Telekom d.d.